

بررسی عناصر گفتمان مقاومت اسلامی در

مجموعه قلم رصاص

دکتر اکرم روشنفکر (استادیار دانشگاه گیلان)

Akram Roshanfekar (Assistant Professor of Gilan university)

مریم کیانی (دانشجوی کارشناسی ارشد زبان و ادبیات عرب)

رشت - دانشگاه گیلان - دانشکده ادبیات و علوم انسانی - گروه زبان و ادبیات عرب

Saneh210@yahoo.com

شماره تماس 09123780693

نمبر 01316690577

چکیده مقاله

یکی از پیامدهای نا میمون جنگ دوم جعل رژیم صهیونیستی در خاور میانه ی عربی بود. به نظر می رسد این اقدام به منظور اطمینان خاطر دولت های متفق برای تسلط بر منطقه ی استراتژیک خاورمیانه واستفاده ی بهنگام از اهرم فشار کیان صهیونیستی برای تنظیم بازار نفت ودر نتیجه قبضه نمودن اقتصاد شرق مدیترانه باشد.

باید دانست که مقاومت در برابر رژیم صهیونیستی بیش از نیم قرن در سرزمین های اشغالی قدمت دارد. اما مقاومت اسلامی در لبنان که کانون دوم مقاومت در برابر نظامیان صهیونیست به شمار می آید، در عمل توفیق بیشتری حاصل نموده است. این توفیق افزون دستمایه ی نگارش داستان هایی گردید که در مجموعه ی داستانی قلم رصاص با بیش از سیزده مجلد فراهم آمده است .

این مقاله در صدد بررسی عناصر گفتمان مقاومت اسلامی لبنان در مجموعه ی داستانی یاد شده است . روش کار توصیفی – تحلیلی بوده و پژوهش با مطالعات کتابخانه ای واز طریق فیش برداری معمول گردیده است. مهمترین نتیجه ی پژوهش نمودار شدن عناصر متفاوت گفتمان مقاومت اسلامی لبنان است.

واژگان کلیدی: مقاومت اسلامی، گفتمان، قلم رصاص، رژیم صهیونیستی

زمانی که اتوبوس حامل فلسطینیان در سال 1975م در منطقه ی عین الرمانه لبنان هدف حملات تروریستی قرار گرفت ، شاید کسی برآورد نمی کرد که جنگی درگیرد ودهه ای را درنوردد. (حطیط ، 2004م/27) با شعله ور شدن جنگ داخلی ؛ مردم لبنان به گروه های مختلفی تقسیم شدند وروز به روز به تعداد طرف های درگیر افزوده گشت تا جایی که رژیم صهیونیستی در 1978 م طی عملیات لیطانی وبمباران مارون الرأس رسماً وارد جنگ داخلی لبنان شد وچند روستا را مشرف بر بنت جبیل در جنوب لبنان به تصرف درآورد. (شوفانی 1978م/8-21)

در ژوئن 1982م نظامیان صهیونیست از جنوب لبنان تا پایتخت پیشروی نمودند وبیروت را به تصرفات خود افزودند.اما با ظهور مقاومت اسلامی سرنوشت جنگ تغییر محسوسی نمود وسرانجام در سال 2000 م صهیونیست ها وادار به عقب نشینی شدند. (بیللیغرینی،2012م/54)

جنگ داخلی لبنان آثار مخرب فراوانی برجای نهاد که بخشی از آن ها در ادبیات جنگ لبنان دستمایه ی پیدایش آثار ادبی گردید. از جمله می توان به کوابیس بیروت (1976م)، الفارس القتیل یترجل (1979م)، تلک الذکریات(1980م)، الاقلاع عکس الزمن (1981م) ،الظل والصدی (1988م)، جسر الحجر(1986م) وحجرالضحک (1990م) اشاره کرد. (صیداوی،2003م:101)

با این حال عملکرد مثبت مقاومت اسلامی در رفع سایه ی شوم جنگ از سر شهروندان لبنانی باعث پیدایش داستان هایی گردید که مؤسسه ی رسالات لبنان آن ها را در 13 مجلد گرد آورده وبا نام قلم رصاص به چاپ رسانید. این مجموعه ی داستانی ذیل ادبیات مقاومت قابل بررسی است .

این مقاله درصدد بررسی عناصرگفتمان مقاومت اسلامی با هدف بیان عناصر ایدئولوژیک آن درمجموعه ی داستانی یاد شده است. روش کار دراین مقاله توصیفی تحلیلی بوده وپژوهش انجام شده با مطالعات کتابخانه ای واز طریق فیش برداری معمول گردید.

1- گفتمان مقاومت اسلامی

1-1- تعریف گفتمان

اصطلاح گفتمان (Discourse) نخستین بار در سال 1952م در مقاله‌ای از زبان‌شناس معروف انگلیسی، زلیک هریس به کار رفت. زلیک هریس در این مقاله دیدی صورت‌گرایانه از جمله ارائه نمود و تحلیل گفتمان را صرفاً نگاهی صورت‌گرایانه و ساختارگرایانه به جمله و متن برشمرد. بعد از هریس، بسیاری از زبان‌شناسان تحلیل گفتمان را نقطه مقابل تحلیل متن دانسته‌اند. به اعتقاد این عده تحلیل گفتمان شامل تحلیل ساختار زبان گفتاری مانند گفت و گوها، مصاحبه‌ها و سخنرانی‌ها و تحلیل متن شامل تحلیل ساختار زبان نوشتاری مانند مقاله‌ها، داستان‌ها، گزارش و غیره است (میرفخرایی، بی تا/ 32).

باید دانست گفتمان اصطلاحی در زبان‌شناسی بوده که کاربرد وسیعی یافته است. آن حاصل تعامل کنش‌های زبانی و غیرزبانی، اندیشگانی، فرهنگی صاحبان فکر و بیان و تبلور ایدئولوژی حاکم است. زیرا صورت و یا ساختمان کلام برگرفته از عناصر اصلی زبان، آواها، قواعد دستوری و واژگانی است، اما آنچه معنا و پیام یک کلام را تعیین می‌کند، مجموع صورت‌های عناصر تشکیل دهنده‌ی آن نیست، بلکه عوامل غیرزبانی (برون زبانی) در تعیین معنای کلام نقش بسیار مؤثری دارند، لذا معنا و مفهوم محتوای کلام از عناصر درون زبانی (متنی) و برون زبانی (موقعیتی، فرهنگی و ...) بدست می‌آید که در تعامل با یکدیگرند. (بهرام‌پور، 1379ش/ 22؛ روشنفکر، 1390ش/ 126).

از این رو گفتمان را مرادده‌ی کلامی بده بستانی بین گوینده و شنونده و بازنمود یک صدا در دل یک متن و تلازم گفته با کارکردهای اجتماعی و معنایی دانسته‌اند. به عبارت دیگر آن عبارت از زبان به هنگام کاربرد است. یعنی زبانی که در اثر برقراری ارتباط تولید شده است و بر خلاف دستور زبان - که با عبارت‌ها و جمله‌ها سر و کار دارد - گفتمان با واحدهای زبانی بزرگ‌تر چون پاراگراف مصاحبه، مکالمه و متن سر و کار دارد (روشنفکر، 1388ش/ 130).

ذکر این نکته لازم است که در بررسی گفتمان هر متن باید این نکته را در نظر گرفت که شیوه‌ی به کارگیری زبان در هر جامعه بر پایه‌ی رفتارها، نگرش‌ها و ارزش‌های موجود در آن جامعه شکل می‌گیرد. در عربی واژه‌ی «خطاب» معادل گفتمان است. (میرزایی، 1384ش/47)

2-1- تحلیل گفتمان

تحلیل گفتمان موضوعی میان رشته‌ای است که ریشه در زبان‌شناسی همگانی و رویکرد نوین و توسعه یافته‌ی آن، یعنی در زبان‌شناسی انتقادی دارد. (آقاگل زاده، 1386ش/18). در تحلیل گفتمان مجموعه شرایط اجتماعی، زمینه‌ی وقوع متن یا نوشتار، ارتباطات غیر کلامی و رابطه ساختار و واژه‌ها در گزاره‌ای کلی نگریسته می‌شود.

واژه‌ها هر کدام به تنهایی مفهومی خاص خود را دارا هستند. اما در شرایط وقوع و در اذهان گوناگون معانی متفاوتی دارند و در جریان انتقال - دریافت تأثیر متفاوت و گوناگونی در پی دارند. به طور مثال رستگاری برای یک انسان دین‌دار مسیحی معنایی متفاوت از رستگاری برای یک انسان آزادی‌خواه دارد و وظیفه‌ی تحلیل گفتمان یافتن و بررسی همین تفاوت‌هاست.

3-1- عناصر گفتمان

در تحلیل یک گفتمان باید به دو عنصر کلیدی بافت متن (context) و بافت موقعیت (context of situation) توجه کرد. منظور از بافت متن این است که بدانیم یک عنصر زمانی در چارچوب چه متنی قرار گرفته است و جملات ماقبل و ما بعد آن در داخل متن چه تأثیری در تبلور صورتی، کارکردی و معنایی آن دارند. در بافت موقعیتی یک عنصر در چارچوب موقعیت خاصی که تولید شده است، بررسی می‌شود. (بهرامپور/14) پس با توجه به تعریف امروزی گفتمان با این دو عنصر کلیدی دیگر صرفاً با عناصر نحوی و لغوی تشکیل دهنده‌ی جمله به عنوان عمده‌ترین مبنای تشریح معنا، یعنی زمینه‌ی متن سر و کار نداریم؛ بلکه فراتر از آن به عوامل بیرونی متن یا همان بافت موقعیتی آن نیز سر و کار داریم.

2- مقاومت اسلامی موسوم به حزب الله

1-2- موقعیت اجتماعی - سیاسی حزب الله

باید خاطر نشان ساخت موقعیت اجتماعی- سیاسی جامعه‌ی لبنان که بستر ایجاد گفتمان خاص حزب الله قرار گرفته است، هنگام پدیدار شدن این حزب بسیار متزلزل و ناپایدار بود. حزب الله در 1982م در جامعه‌ای اعلام موجودیت کرد که گروه‌ها و حزب‌های مختلفی در آن حضور داشتند. این حزب به عنوان حزبی شیعی پای در میدان سیاست و رزم نهاد و توانست با بهره‌گیری از تفکرات پایه‌گذار جنبش امل در میان جامعه‌ی لبنان که دارای ادیان و مسالک فکری متنوعی است، جوانان شیعه را که پیش از آن به حزب‌های چپ‌گرا پیوسته بودند- بدون این که تفکرات آن‌ها با روحیات‌شان سازگار باشد- به سمت خود جذب نماید. (حشیشو، 1998م/21) و رزمندگانی پرورش دهد که توانستند خلأهای دینی، اعتقادی خود را با پیوستن به حزب الله پر کنند. (اسداللهی 1378ش/60) حزب الله از سال 1982 م تا سال 2000م تنها حزبی بود که توانست عدّه و عدّه گرد آورد و در مقابل صهیونیست‌ها قد علم کند و سرانجام نظامیان صهیونیست را وادار به عقب‌نشینی از خاک لبنان نماید. (بلقزیز، 2006م/90)

3- معرفی مجموعه داستانی قلم رصاص

رسالات (جمعیت هنرمندان لبنان) مؤسسه‌ای تخصصی است که در زمینه‌ی فعالیت‌های هنری، صوتی و تصویری فعالیت می‌نماید. این مؤسسه در اوایل سال 2005م با مجوز شماره‌ی 295راد؛ با هدف بهره‌مندی از ادبیات و هنر و ساماندهی آن به منظور تحکیم مقاومت در جامعه لبنان تأسیس گردید. مؤسسه‌ی رسالات در این راستا به انتشار مجموعه‌ای از داستان‌های کوتاه با عنوان قلم رصاص پرداخته که رویکردی واقع‌گرایانه دارند. به نظر می‌رسد مجموعه‌ی قلم رصاص نخستین داستان‌های منتشره از مقاومت اسلامی لبنان باشد. این مجموعه‌های داستانی نخستین بار در سال (2009م- 1430ق) به چاپ رسید. آن در سال 2011م جایزه‌ی کتاب سال را از جمهوری اسلامی ایران دریافت نمود.

در پژوهش حاضر تعدادی از داستان های قلم رصاص که به عناصر ایدئولوژیک گفتمان حزب الله اشاره دارند، بررسی می شود. خاطرنشان می سازد، قلم نگارش در این مجموعه ی داستانی گاهی به گزارش نویسی نزدیک می گردد و از آن جا که حادثه ی اغلب داستان ها با واقعیت یک رویداد که مردم یا نیروهای مقاومت از سر گذرانده اند، هم خوانی داشته؛ شناسنامه ی حوادث داستان پایان هر یک به چاپ رسیده است.

4- عناصر ایدئولوژیک در گفتمان مقاومت اسلامی لبنان

پیشتر خاطر نشان شد که رصاص بودن گفتمان حاصل تعامل کنش های زبانی و غیرزبانی؛ اندیشگانی و فرهنگی صاحبان فکر و بیان و در نتیجه ی تبلور ایدئولوژی حاکم بر خردورزی گروهی است. حزب الله به عنوان گروهی دارای ایدئولوژی اسلامی از گفتمانی خاص بهره می برد (غریب، 1385 ش 127) که عناصر آن در آثار ادیبان متعهد به مقاومت اسلامی بویژه مجموعه ی داستانی قلم رصاص به نحو ذیل قابل جستجو است.

1-4- خداباوری پویا

خداباوری حزب الله تنها یک عقیده ی محض نیست که در شئون فردی و انجام فرائض دینی و عبادات خلاصه شده باشد؛ بلکه آن راه و روش زندگی در بعد فردی و اجتماعی و در رابطه با تمام آحاد جامعه واز جمله کسانی است که وابسته به دین نیستند. این خداباوری حلقه ی اتصال تمام افراد جامعه با افکار و اعتقادات و گرایش های مختلف است. (صفی الدین، بی تا/20-23).

نمونه ای از آن خداباوری در داستان «لقاء فی لحظة رحیل» روایت شده؛ داستان از این قرار است که گروهی از رزمندگان مقاومت اسلامی به منظور انجام عملیات در خانه ی متروکه ای در حومه شهر حضور دارند. صاحب خانه زنی است که گهگاه برای سرکشی اثاث یا رفع نیاز به آن منزل سر می زند. اما این بار با ورود به منزل شبه نظامیانی را می بیند که در آن جمع شده اند. زن صاحب خانه به شدت می هراسد و سپس از فرمانده گروه که راغب نام دارد، می خواهد که به وی اجازه دهد تا او نزد خانواده اش باز گردد. فرمانده

راغب برای جلوگیری از نشت خبر عملیات از پذیرش درخواست زن خودداری می کند. زن با تصور آن که ظاهر نامناسب و نداشتن حجاب باعث پاسخ منفی فرمانده شده می گوید: «انت لاتثق بی لانی لست محجبه ألیس كذلك؟» فرمانده راغب پاسخ می دهد: «لادخل للحجاب بالثقه، أقسم لك انّی أصدّقک ولكن ارجوک ان تفهمی موقفی.» (قلم رصاص، ج 127/3).

سرانجام فرمانده راغب با ترجیح اولویت معذوریت حضور زن بیگانه در جمع مردان رزمنده بر مخفی ماندن عملیات به وی اعتماد کرده و اجازه می دهد که زن منزل را ترک کند. حوادث داستان در ادامه روند خود را طی می کند. اما عملیات رزمندگان مقاومت برپایه ی اعتماد متقابل فاش نمی شود و با موفقیت انجام می گردد.

گفتنی است؛ خداباوری پویا در گفتمان حزب الله تنها به رزمندگان مقاومت اختصاص ندارد؛ بلکه آن در باور مردم جنوب لبنان جای گرفته و تنها وسیله ای است که آنان در لحظات دشوار بدان پناه می برند و با آن حمایتی معنوی برای یکدیگر بوجود می آورند. آن گاهی به شکل قرائت آیه ای است که موجب آرامش قلب بانویی می شود که همسرش به میدان نبرد رفته و مدت زیادی است که از سرنوشت او خبری در دست نیست و آن بانو نگران شوی خویش با خواندن آیه ی «ألا بذكر الله تطمئنّ القلوب» از قرآنی که همسرش به وی داده؛ خود را آرام می کند، چنان که در داستان «رسل المحبین» روایت می شود: «هدأت آخر آثار روعتها عندما قرأت علیها: ألا بذكر الله تطمئنّ القلوب... مكتوبة بخط يد الحبيب. كان هذا القرآن هديته ووصيته اليها قبل ان يذهب الي عمله في الجنوب» (قلم رصاص، ج 229/4).

زمانی همان خداباوری درسخن مادری می گنجد که در پی اسارت فرزند، پس از مدت ها از او خبری یابد و زمینه ی ملاقاتش با او در زندان منطقه ی اشغال شده ی «الخيام» فراهم می آید. چنان که داستان «الصبر مفتاح التحرير» از آن روایت می کند؛ فرزند چنان در اسارت ضعیف شده که مادر با دیدنش او را بجا نمی آورد. اما پس از گفتگویی مختصر در پاسخ به شوخی گلایه وار فرزند، او را به شکیبایی دعوت کرده و به وی نوید فرج بعد از شدت می دهد و می گوید: «علی! یامی إصبر، فإنّ الله مع الصابرين وانّ مع العسر یسرا... فکلما کان صبرک قویا وصلبا کان فرجک اسرع.» (همان / 121). باید دانست آن ایمان نیرومند و خداباوری

پویا رزمندگان مقاومت اسلامی و مردم جنوب لبنان را همچون دژی محکم در برابر تجاوزات رژیم صهیونیستی پایدار و استوار نمود و در سال 2000 م گشایش خداوندی را بر آنان آشکار ساخت. (اسداللهی/177)

2-4- مبارزه ی خستگی ناپذیر

مبارزه و نبرد در راه خدا حایز جنبه های فردی و اجتماعی است و طبق تعریف حزب الله هر کوشش و تلاشی که در راه خدا صورت گیرد؛ ذیل فروع دین و جهاد می گنجد. (غریب/ 211) دومین رکن اندیشه ی حزب الله مبارزه و جهاد در راه خداست که با منطق دفاع از جان و دفاع از سرزمین و مقدسات هماهنگی دارد. در این راستا منطق حزب الله آن است که انسان خردمند که در اندیشه ی عزت خویش و وطنش است، ممکن نیست؛ تحقیر شدن مقدسات را تحمل کند (شقییر، 2005م/91-93) از این رومقاومت و ایستادگی افراد در برابر ظلم براساس آن اباء و سرپیچی سامان می یابد.

مبارزه ی خستگی ناپذیر رزمندگان مقاومت در برابر اشغالگری رژیم صهیونیستی در خانواده های آنان نیز وجود دارد. از همین رو خانواده های جنوب لبنان فرزندان خود را به عضویت در نیروی مقاومت و رویارویی با دشمن تشویق می نمایند. چنان که در داستان «یاسمین الجنوب» روایت شده؛ ناصر در پیوستن به مقاومت اسلامی از تشویق مادر رنج کشیده اش یاد کرده و مبارزه ی خود را توصیه ی مادر و میراث پدر دانسته و به دوستش می گوید: « بعد مغادرتنا الجنوب بسنة، مرضت امی و كانت حالتها تزداد سوءا یوما بعد یوم واقسم لك یا علی انه علی الرغم مما قاسته بعد استشهاد والدی، فإنتها كانت أول من شجعتنی علی الانضمام إلی صفوف المقاومة. كانت تصرّ علی ان دم والدی لن تجفّ طالما ان ابنه يكمل مسيرة الجهاد ذاتها و كانت توصینی دائما بان دمه امانة فی عنقی وان المقاومة هی السبیل الوحید لحفظ الامانة.» (قلم رصاص، ج 3/ 165).

روحیه ی مبارزه با دشمن صهیونیستی در داستان «مریم ام المجاهدین» باعث می شود که بانوی قهرمان داستان که از اهالی بقاع غربی است و فرزندان را در یتیمی و با مشقت بزرگ نموده، روانه ی نبرد با دشمن

اشغالگر سازد. او خود شیر زنی است که بارها در برابر تهدیدات و خشونت اشغالگران می ایستد و در برابر جستجوی منزلش توسط نظامیان صهیونیست خم به ابرو نمی آورد: «ضج الاسرائیلیون من هولاء الشباب المقاومین وراحوا یتقصّون اخبارهم بمساعدة بعض العملاء المحليین من ابناء البلده فقاموا بمداهمات عدیده لمنزل مریم وفي کل مداهمه کان جنود العدو یصوّبون رشاشاتهم الی صدرها ورأسها لترويعها لعلها تخبرهم عن مکان اولادها المقاومین فكانت تتکتّم علی اخبارهم وتقف بصلابه امام تهدید الجنود ووعیدهم ...» (قلم رصاص، ج 3/186)

گویا مبارزه با دشمن صهیونیستی در این مردم روزی معاششان شده که از آن دست نمی شویند. از همین رو داستان «نعم الصدیق أنت» از جنگ سی و سه روزه ی تابستان 2006م روایت می کند و از خدمت رسانی دو دوست صمیمی به نام های محمد و حسین به شهروندان جنگ زده سخن می گوید.

«کانا اثنین وکان القصف ثالثهما راحا یرکضان باقسی ما تبقى لديهما من قوی بعد مرور اکثر من یومین من دون ان یعرفا للراحة طعما فشدّه القصف والحاجه الملحه اليهما فی العمل منعتهما من النوم او منعت النوم من التسلل الی عیونهما، انهما حسین ومحمد رجا المهمات الصعبة بل المستحيلة فی مجموعتهما، رجلا اعاده ایصال ما قطعته القذائف من خطوط شبکه الاتصال.» (همان / 229).

باید خاطر نشان ساخت که پافشاری بر مبارزه با دشمن صهیونیست ثمره ی طیبه ی تربیت اسلامی جوانان مقاومت اسلامیست که در خانواده های متدین شکل گرفته است. از همین رو داستان «وصیة شهیده» از پیمان مادری سخن می گوید که از قربانی شدن فرزندانش در مواجهه با متجاوزان ابایی ندارد و با اشاره به تربیت اصیلی که در خانواده ریشه دوانده، از ناکارآمد بودن تطمیع افراد خانواده توسط خصم دون چنین روایت می کند: «وکریم ابنها البکر معتقل سابق ومناضل عریق وقد حاول الاسرائیلیون آنذاک ان یعرضوا علیه العماله حتی یتوقف عن اعماله الجهادیه وغرروه بالجاه والمال وحمايه العائله ولكن هیئات ففی ذاکرته وشم غرسته امه التي وقفت یوما امام الضابط الاسرائیلی بتحد وعزم طالبة الافراج عن ولدها کریم وباقی المعتقلین معه حتی تم تحریرهم جمیعا» (همان / 250).

3-4- شهادت طلبی

تفکر حزب الله درباره‌ی شهادت از اندیشه‌ی اسلامی نشأت گرفته که شهادت در آن به معنای فدا کردن جان در راه اعتلای کلمه الله و سکوت نکردن و اقدام در برابر ظالمان است و با دفاع از سرزمین و جان و آبرو و ناموس بروز می‌یابد. شهادت در آموزه‌های دینی مایه‌ی عزت و بزرگی شمرده شده و مسلمانان را به اراده‌ی قوی مجهز می‌کند تا بتوانند سختی‌های راه مبارزه را تحمل کنند. (شقییر / 135).

به نظر می‌رسد عملیات استشهادی نیز مجاز شمرده شده است از آن رو که در قول و فعل و تقریر بزرگان و علمای مسلمان مطلبی دال بر تحریم آن صادر نشده است و منزلت شهید در کلام نخستین شهید محراب امام علی(ع) دون مقام نبوت و فوق سایر مقام هاست. چنان که حضرتش می‌فرماید: «برگزیده‌ترین مردم پس از انبیاء شهیدان هستند» (مجلسی، 1983م، ج 23 / 274)

در نامه‌ی سرگشاده حزب الله نیز اشاره شده است: «به نظر ما تنها با فداکاری و ایثارگری می‌توان به تجاوز پاسخ داد و با ریختن خون خود می‌توان عزت و سربلندی را به دست آورد. آزادی به کسی داده نمی‌شود. بلکه با نثار روح و جان بدست می‌آید، لذا ما تصمیم گرفتیم زندگی با دین، عزت و آزادی داشته باشیم. مقاومت اسلامی با نثار خون شهیدان خود و با جهاد خستگی‌ناپذیر سلحشوران، برای نخستین بار در تاریخ مبارزه (اعراب) علیه اسرائیل توانست این دشمن را بدون دخالت آمریکا و دیگران؛ بلکه برخلاف خواست آن‌ها وادار به عقب‌نشینی از لبنان کند.» (اسداللهی، 1382ش / 196-207)

دبیرکل جنبش حزب الله در یک گفت‌وگوی خبری در رابطه با شهادت چنین اظهار می‌دارد: «عشق به شهادت سلاح ماست، سلاح فداکاری و سلاح آمادگی برای مرگ، سلاحی که هیچ کس در دنیا نمی‌تواند آن را از ما بگیرد. این قوی‌ترین سلاح است.» (زمانی محبوب، 1388ش / 153) از همین رو نیروهای مقاومت به «عملیات شهادت طلبانه» روی نمودند. به نظر می‌رسد مهم‌ترین عملیات شهادت طلبانه‌ی مقاومت اسلامی نابود کردن مقر فرماندار نظامی ارتش اسرائیل در شهر صور توسط «احمد قیصر» در نوامبر 1982م باشد. (طاهری، 1388ش / 196)

در این راستا داستان «الرحلة الأخيرة إلى مروحين» فاجعه ی اصابت موشک رژیم صهیونیستی را به خانه ای روستایی در منطقه ی مروحين شرح می دهد ودرامی غمگنانه را روایت می کند . دراین داستان کشتار جمعی اهالی روستا اعم از بزرگ و کوچک ترسیم شده واز صحنه ی به خاک و خون کشیده شدن خانواده ای روستایی به روش کشتار «قانا» (1) یاد شده است. در ادامه داستان مادر بانوی شهید «سهی غّام» در حوض اندوه از دست رفتن فرزندش ، اندیشه ی ارزشمند بودن خون به ناحق ریخته وی را به ذهن می آورد و خطوط چهره اش آن را برملا می کند: « يعاجلها زائرها بالحديث عن الانتصار وقيمة وعن الهزيمة التي حلت بالعدو والحاجة- والدّة الشهيدّة - على الرغم من الحزن العادي البادي على محياها تدرک سرا وعلانية ان دمء عائلتها لم تذهب سدى وان المقاومة الباسلة هي كرامتنا وعزتنا». (قلم رصاص، ج4/84).

در داستان «الثلج الدافئ» احمد با دیدگانش منزلی را می کاود که ساکنانش آن را وانهاده واز آن کوچیده اند. اودر خیال خود انتظار مادر را برای فراغت از تحصیل ودر بر کردن لباس فارغ التحصیلان مجسم کرده ومی اندیشد: «ماذا ستفعل اذا عرفت انه يتهيأ لنيل شهادة اخرى غير الشهادة الجامعية؟» (همان/32)

او به منازل روستای «ملیخ» می نگرد که اینک در ارتفاعات برف گیر جنوب ، خط آتش نبرد میان مقاومت اسلامی ودشمن صهیونیست قرار گرفته است. صفحات داستان ورق می خورد واحمد در واپسین لحظات زندگی با نجوایی مناجات گونه از نوشیدن آب گوارایی سخن می گوید ووصیت خویش را به دوستش می گوید وبا رضایت جان می سپارد: « اذهب الی امی واصل سلامی وقل لها: ان سيدة الزهراء (سلام الله علیها) ستساعدها على تحمل غیابی. ارحل الآن فقد آن لی ان استريح .تمدد احمد باتجاه القبلة ثم متم بشهادة الموت واسلم روحه الی بارئها. » (قلم رصاص، ج4/51)

البته عشق به شهادت تنها در انحصار رزمندگان حزب الله نیست؛ بلکه مردم جنوب لبنان، عموماً فداکاری وجانبازی را می ستایند . در این مورد زنان از مردان جدا نیستند. داستان «وصیة شهيدة» که پیشتر از آن سخن رفت وروایتگر حملات هوایی رژیم صهیونیستی به مناطق مسکونی بود؛ آخرین آرزوی بانوی شهیده را که از وی بر پاره کاغذی برجای مانده ،چنین بیان می کند: «آه کم أتمنى أن لا أكون من أموات الفراش، بل

من شهداء ساحات الجهاد ضدَّ العدو. إن الشهادةَ شيءٌ عظيم لا يستطيع الإنسان وصفه، ولكن من يريد أن يصل إلى هذا الشرف العظيم عليه أن يضحى باعز ما يملك...» (قلم رصاص، ج 13 / 254).

4-4- الگوپذیری از عاشورای امام حسین (علیه السلام)

قیام امام حسین (ع) هدایت کننده تمامی قیام‌ها جهت استقرار حکومت اسلامی در جامعه است. برخورداری مکتب تشیع از عاشورا و اهداف برخاسته از آن بسان آزادی خواهی، استقامت و عزت نفس باعث پویایی و ماندگاری این مکتب در طول تاریخ شده است. (طاهری / 195).

مکتب امام حسین (ع) مدرسه‌ای است که رزمندگان مقاومت اسلامی لبنان از آن فارغ التحصیل می‌شوند و انتخاب شعار «هیئات من الذله» نه تنها برای تقویت اراده؛ بلکه برای بازگرداندن مناطق اشغال شده ی سرزمینشان به کار می‌رود. (زیتون، 2007 م / 41) آنان همه‌ی این‌ها را از روز عاشورا آموخته‌اند که امام حسین (ع) فرمود: «من مرگ را چیزی جز سعادت و زندگی با ظالمان را چیزی جز خواری نمی‌بینم» (المقرم، 1979 م / 221)

حزب الله در مقاومت خود همواره به شخص امام حسین (ع) و عاشورا تمسک جسته است. سید حسن نصر الله در یکی از سخنرانی‌های خود در روز عاشورا درباره‌ی امام حسین (ع) می‌گوید: «رسالت روز دهم محرم رسالتی ماندگار و درخشان است، با نام حسین (ع) چه انقلاب‌هایی که به پا شده‌اند. با نام حسین (ع) رزمندگان مقاومت چه قلعه‌هایی را که فتح کردند و عاشقان شهادت با آن نام به سوی مرگ می‌شتابند و حضرت مهدی (عج) نیز با نام حسین (ع) قیام می‌کند و زمین را که مملو از ظلم و فساد است، سرشار از عدل و داد می‌کند و فریاد هیئات من الذله را زنده نگه می‌دارد» (نجیب، 2004 م / 379-380)

ایده‌ی تأسی به عاشوراء در داستان‌های گوناگون قلم رصاص ظهور یافته است. چنان که در داستان الثلج الدافیء سخن از دانشجویی است که دمامد جان سپردن یقظه‌ای عارفانه می‌یابد: «کانه یری عالما آخر وار تسم الرجاء علی جبهته خطوطا تشدّ أوتار القلب وصوته یرتجف رهبةً: "وعلى الأرواح التي حلت بفنائك، عليك مني سلام الله ابدأ ما بقیت..."» (قلم رصاص، ج 4 / 41).

در داستان «الفاتح» رضا که در موقعیت کفرحونه قرار گرفته تا با عملیات ایذایی دشمن صهیونیست را سردرگم نماید، از درد ساق پا رنج می برد. خیال ناتوانی در برگشت از عملیات بردهنش نیش می زند، اما او با یادآوری فرمایش امام حسین (ع) عزم جزم می کند: «تسلّح لِقول الإمام الحسین (علیه السلام): «الموت لنا عادة و کرامتنا من الله الشهاده» (همان / 178).

4-4- اعتماد به ولایت فقیه

اصلی ترین ویژگی حزب الله در مقایسه با گروه های اسلامی دیگر جهان عرب پذیرش نظریه ی ولایت فقیه و رهبری امام خمینی (ره) است، این ویژگی در تمام ارکان تشکیلاتی و بردیدگاه حزب الله تأثیر نهاده و در واقع یکی از دلایل اصلی ادغام مجموعه های کوچک اسلامگرای لبنان در سال 1982 م و تشکیل حزب الله گردید. (غریب/ 117) این حزب از آغاز مقاومت تابع ولی فقیه زمان خود یعنی امام خمینی (ره) بود و مبادی بنیادین خود را از ایشان اخذ نمود و این سخن حضرتش را سرلوحه ی کارهای خود قرار داد: «مهم عملی است که انجام می دهید. مرحله ی شما مرحله ای است کربلائی و منتظر چیدن میوه های آن در زندگیتان نباشید» (شقیق / 82-84)

باید دانست، اعتماد به ولایت فقیه ضرورت زندگی نوجوانان و جوانان مقاومت اسلامی گردیده و در آموزش های رزمی آنان لحاظ می گردد. چنان که داستان «حکایه عشق» ضمن پرداختن به حوادث زندگی شهید جلال علی بلبل از ساکنان شهر الهرمل از آموزش عقیدتی قهرمانان داستان در کنار آموزش نظامی آنان روایت می کند: « ذکر القائد خلال درسه آیات الكتاب الکریم، فقال: "أطیعوا اللهَ و أطیعوا الرَّسولَ و أُولی الامر منکم" ...» (قلم رصاص، ج 3 / 260).

4-5- دشمن شناسی

یکی از واژگان پربسامد در گفتمان های رایج خاورمیانه واژه ی صلح است. ایده ی صلح به عنوان یک پروژه نخستین بار توسط پرز در طرح خاورمیانه ی جدید مطرح گردید. منظور از پروژه ی صلح خاورمیانه استمهال

برای تحقق توسعه طلبی رژیم صهیونیستی بوده تا فرصت تثبیت موقعیت در اراضی اشغالی 1967م و کرانه ی باختری و سیطره برسواحل رود لیطانی لبنان که با توافق ضمنی راستگرایان افراطی به تجزیه ی کشور می انجامید، فراهم آید. (مصالحه، 2001م/68)

در این صورت اقتصاد شرق مدیترانه در قبضه رژیم صهیونیستی قرار گرفته و صلح در راستای همکاری های اقتصادی و گامی در جهت رسیدن به گفتمانی با عناصر «بازار» «رقابتهای اقتصادی» «مرزهای باز»، «تجارت آزاد» و «دموکراسی» (به معنای آزادی اقتصادی که لازمه ی ادغام همه جانبه با نظام سرمایه داری جهانی است) تعریف می گردد. (هلال، 1996 م/101)

طبیعی است که رژیم صهیونیستی در راستای برقراری صلح مورد نظر خود فرصتی را از دست نمی دهد. اما حزب الله لبنان با شناخت کامل اهداف دشمن صهیونیستی در صدد رویارویی با توسعه طلبی نامشروع کیان اشغالگر برآمده است و نیروهای مقاومت اسلامی برخوردار از دشمن شناسی حزب الله بر مواضع خود ثابت قدم مانده اند. چنان که در داستان «یسعور» (2) دشمن در صدد تکرار فاجعه ای نظیر «قانا» برمی آید. هواپیمای جنگی صهیونیست ها دیوار صوتی را در منطقه ی یاطر جنوبی می شکند و باز می گردد. با این حال کمین نشین مقاومت اسلامی با هوشمندی و دشمن شناسی تمام بعد از ظهر را به انتظار می نشیند تا آن که غرش مجدد هواپیمای دشمن فضای شب را می شکافد. اما این بار هدف موشک زمین به هوای مقاومت اسلامی قرار می گیرد. (قلم رصاص ، ج 8/91)

نتیجه گیری

برآیند کلام در این پژوهش با عنایت به پیروزی نظامی حزب الله در سال 2000م است که به حدود دو دهه تجاوز رژیم صهیونیستی پایان داد و باعث عقب نشینی ارتش صهیونیست از خاک لبنان گردید و توفیق رزمندگان مقاومت اسلامی در سال 2006م که خاطره آن شکست را تداعی نمود.

توفیق مقاومت اسلامی در عملیات رزمی زمینه پیدایش آثاری با مضامین واقعی فراهم آورد و در حوزه ی ادبیات مقاومت داستان هایی واقع گرایانه حاکی از زندگی روزمره مردم جنوب لبنان و باورهای مؤید مقاومت

اسلامی پدیدار ساخت . این داستان ها بیانگر واقعیت رویارویی مقاومت اسلامی هستند و کیفیت کارکرد عناصر ایدئولوژیک گفتمان حزب الله را به روشنی هویدا می سازند.

باتوجه به این داستان ها می توان نتیجه گرفت که عناصر گفتمان مقاومت اسلامی از گفتمان رایج در منطقه ی خاورمیانه ی عربی متفاوت بوده و باعث ارتقاء فاز عملیاتی مقاومت اسلامی شده است . از سوی دیگر ناتوانی رژیم صهیونیستی در آنالیز گفتمان مقاومت اسلامی قدرت مواجهه حزب الله را تقویت نموده است.

پی نوشت

1- قانا ناحیه ای مسکونی در جنوب لبنان است که در آوریل 1996م هدف حمله نیروی هوایی رژیم اشغالی قرار گرفت. رژیم صهیونیستی در 1996م عملیات خوشه های خشم را علیه شهروندان لبنانی سامان داد و بسیاری از مناطق مسکونی جنوب لبنان هدف حملات هوایی دشمن قرار گرفت. به همین سبب ساکنان نواحی اطراف قانا با رها کردن خانه و کاشانه ی خود در پایگاه نیروها ی حافظ صلح سازمان ملل در قانا گرد آمدند، اما آن ساختمان در روز 18 آوریل 1996م هدف موشک های رژیم صهیونیستی قرار گرفت که در آن فاجعه بیش از صد تن از شهروندان غیر نظامی اعم از کودکان و زنان و مردان به قتل رسیدند. (حجازی، 1997م/7)

2- هلی برد یسور از نوع هلی برد شینوک سی اچ 47 ساخت آمریکا به ابعاد 22 متر طول و 4 متر عرض دارای گنجایش 64 نظامی و وسایل همراه است. این هلی برد توانایی جابجایی ابزار نظامی و آلات جنگی را دارد. در 13 اگوست 2006م نیروهای مقاومت اسلامی یکی از هلی بردهای یسور را با موشک زمین به هوا هدف قرار داده و در «تپه ی مریمین غربی» در روستای «یاطر جنوبی» ساقط نمود. (الامین، 2010م، ج 97/8)

کتابنامه

اسداللهی، مسعود (1382ش) جنبش حزب الله لبنان (گذشته و حال)، تهران، پژوهشکده مطالعات راهبردی، اول

..... (1387ش)، از مقاومت تا پیروزی، تهران، مؤسسه ی مطالعات اندیشه سازان نور، سوم

الامین، عبد القدوس (2010م) قلم رصاص ج 3 و 4 و 8، بیروت، رسالات

بلقزیز، عبدالله، 1388 ش، تهران، حزب الله از آزدسازی تا بازدارندگی (1982-2006م)، مترجم علی شمس، تهران، مؤسسه مطالعات اندیشه سازان نور

بهرام پور، شعبانعلی (1379ش) درآمدی بر تحلیل گفتمان، تهران، انتشارات فرهنگ گفتمان

بیللیغرینی، آلان، 2012م، صیف من نار فی لبنان، بیروت، شركة المطبوعات للتوزیع والنشر، اول

حجازی، علی، دیب، یوسف، 1997م، قانا، بیروت، اللجنة الوطنية لاهیاء 14 آذار

حشیشو، نهاد، 1998م، الاحزاب فی لبنان، بیروت، مرکز الدراسات الاستراتيجية والبحوث والتوثیق، اول

حطیط، امین محمد، 1425ه.ق، صراع علی ارض لبنان، بیروت، دار الامیر

زیتون، علی مهدی (2007م) عاشوراء و خطاب المقاومة الاسلامی، بیروت، معهد المعارف الحکمیة

شقییر، فرج احمد (2005م) المقاومة الاسلامیة ومشروع استنهاض الامة، بیروت، دارالهادی، اول

شوفانی، الیاس، 1996م، الموجز فی تاریخ فلسطين السیاسی، بیروت، مؤسسه الدراسات الفلسطينية

صفی الدین، هاشم (بی تا) المقاومة ومشروع بناء الوطن، بیروت، بی جا

صیداوی، رفیف رضا، 2003م، النظرة الروائیة الی حرب اللبانیة، لبنان، دار الفارابی

غریب، امل سعد (1385ش) دین و سیاست در حزب الله، ترجمه غلامرضا تهامی، تهران، مؤسسه مطالعه

واندیشه سازان نور، اول

مجلسی، علامه محمد باقر (1983م) بحار الانوار ج 23، بیروت، مؤسسه الوفاء، دوم

مصالحه، نورالدین، 2001م، اسرائیل الکبری والفلسطينیون و سیاست التوسّع (1967-2000م)، مترجم خلیل

نصار، بیروت، مؤسسه الدراسات الفلسطينية، ط 1

المقرم، عبدالرزاق، 1979م، مقتل الحسين(ع)، بيروت، دارالكتاب الاسلامي

نجيب، نور الدين(2004) ايدئولوجيا الرفض والمقاومه ، بيروت، دارالهادي

هلال، جميل(1996م) استراتيجيه اسرائيل الاقتصادية للشرق الاوسط، بيروت، مؤسسه الدراسات الفلسطينية،

دوم

مقالات

1- آقاگل زاده، فردوس(1386ش) تحليل گفتمان انتقادي ، مجله ادب پژوهي، شماره اول، 18

1- روشنفکر، کبری و اکبری زاده، فاطمه (1390ش) تحليل گفتمان انتقادي خطبه فدک حضرت زهراء

(س) ، مجله منهاج، سال هفتم، شماره 12، 126

2- روشنفکر، کبری و محمدی، دانش (1388ش) تحليل گفتمان ادبي خطبه های حضرت زينب(س) مجله

سفینه، سال ششم، شماره 130، 22

3- زمانی محبوب، حبیب(1388ش) نقش عوامل معنوی در پیروزی مقاومت حزب الله لبنان، مجموعه

مقالات همایش بین المللی مقاومت، تهران ، وزارت علوم تحقیقات و فناوری، دفتر برنامه ریزی اجتماعی

ومطالعات فرهنگی، 153

4- طاهری، سید مهدی (1388ش) تأثیرات قیام حسینی ونهضت امام خمینی(ره) بر جنبش مقاومت حزب

الله لبنان ، مجموعه مقالات همایش بین المللی مقاومت، تهران ، وزارت علوم تحقیقات و فناوری، دفتر برنامه

ریزی اجتماعی ومطالعات فرهنگی، 195

5- میرزایی، فرامرز ونصیحت، ناهید (1384ش) گفتمان کاوی شعر، مجله انجمن ایرانی زبان وادبیات عرب،

شماره 4، 47

6- میرفخرایی، تژا وقجری ، حسینعلی (بی تا) فرآیند تحليل گفتمان و کاربرد تحليل گفتمان در تحقیقات

رسانه ای، مجله پیام پژوهش ،سال هفتم ، شماره 82 ، 3

The examination of the elements of Islamic resistance negotiation in the collection of Ghalam u- Rasas

Abstract

One of the inauspicious results of the second world war falsified the Zionist regime in the Arabic Middle East. It seems that, the performance of this action is due to allied nations assurance to dominate over Middle East strategic zone and to take timely advantage of the Zionist pressure lever to regulate oil market and consequently take possession of eastern Mediterranean economy. It is necessary to know that withstand the Zionist regime has a record of half a century in occupied territories . but Islamic resistance in Lebanon which is the second resistance focus against the Zionist militaries was actually more succeeded .this greater success was calculated a capital to write the stories in the collection of Ghalam u- Rasas which is more than thirteen volumes.

This article is planning to consider the elements of Lebanon Islamic resistance negotiation in the mentioned story collection . the method is descriptive – analytic and the research performed through library studies and writing notes. The most impor that result of this research is the existence of different elements in Lebanon Islamic resistance negotiation.

Key word: Islamic resistance, negotiation, Ghalam u- Rasas , Zionist regime